

УДК 346.232 DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(102\)07](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(102)07)

ГОНЧАРЕНКО Олена к. ю. н., доцент, доцент кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: olena-77@ukr.net вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
 ORCID ID: 0000-0002-0178-2003

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Досліджено дискусійні питання щодо визначення різновидів саморегульованих організацій у господарській діяльності, особливості функціонування яких має бути виокремлено із загального розуміння інших невідприємницьких організацій. Наголошено на колізіях та прогалинах законодавства щодо правового регулювання саморегульованих організацій. Зроблено висновок про можливість виключення інституту господарської асоціації з Господарського кодексу України.

Ключові слова: саморегульовані організації, саморегулювання, невідприємницькі організації, господарська діяльність, господарська асоціація.

Гончаренко Е. Организационно-правовые формы саморегулируемых организаций. Исследованы дискуссионные вопросы определения разновидностей саморегулируемых организаций в хозяйственной деятельности, особенности функционирования которых следует выделить из общего понимания других непредпринимательских организаций. Отмечены коллизии и пробелы в законодательстве о правовом регулировании саморегулируемых организаций. Сделан вывод о возможности исключения института хозяйственной ассоциации из Хозяйственного кодекса Украины.

Ключевые слова: саморегулируемые организации, саморегулирование, непредпринимательские организации, хозяйственная деятельность, хозяйственная ассоциация.

Постановка проблеми. Проблематика діяльності саморегульованих організацій (СРО) усе більше актуалізується. Потреба прийняття комплексного Закону України «Про саморегульовані організації» та окремих законів відповідно до галузевої економічної спрямованості обговорюється на науковому, законодавчому та на рівні відповідних суб'єктів господарювання доволі давно. Однак неодноразові спроби подання законопроектів у цій царині не призвели до позитивного результату. Однією з причин є недостатність наукових досліджень питань саморегулювання господарської діяльності в Україні. Загалом такий стан відсутності адекватного правового забезпечення гальмує напрям дерегулювання економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання саморегульованих організацій в Україні вивчають такі вчені: О. Бакалінська, О. Беяневич, О. Говорун, В. Кочин, В. Махінчук, В. Полухович,

В. Суслова [1–7] та ін. Однак окремого дослідження потребують проблемні аспекти їх організаційно-правової форми.

Метою статті є аналіз теоретичних засад розмежування саморегулювальних організацій у господарській діяльності.

Матеріали та методи. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання юридичних явищ, зокрема: діалектичний, системний підхід, аналізу та синтезу, формально-логічний, системно-функціональний, узагальнення. Інформаційна база дослідження – Конституція України, чинні закони України, проекти законів про СРО.

Результати дослідження. Фактично саморегулювання господарської діяльності – це впорядкуванням домовленостей (угод) суб'єктів господарювання незалежно від рівня саморегулювання первинного (укладення господарського договору) та вторинного (домовленість учасників саморегулювання про створення СРО та в межах певних домовленостей управління діяльністю у конкретній галузі) [8, с. 27–28]. Понятійний апарат щодо дефініції «саморегулювальна організація» видозмінювався. Причому різні за етимологією слова з приводу пояснення одного і того ж правового явища наповнювалися однорідним або близьким змістом. СРО часто називають бізнес-асоціаціями (з погляду вчених-економістів), громадськими «підприємницькими» організаціями, фаховими об'єднаннями [9], фаховими громадськими об'єднаннями, професійними громадськими об'єднаннями, організаціями (з розподілом на добровільні й інституційні) [10], фаховими галузевими організаціями [11] тощо. Така різноманітність назв та підходів до визначення явища СРО ще більше підкреслює недосконалість та прогалини законодавчого регулювання, історико-понятійні модифікації, неусталеність понятійного апарату та безсистемний підхід до належного правового забезпечення цього явища. Так, Всеукраїнська громадська організація «Українська Асоціація маркетингу» позиціонувала себе як саморегулювальний орган галузі та як фахова галузева організація [11]. Саморегулювальна організація має діяти насамперед у сфері економічної діяльності, а особливості її функціонування потрібно виокремити із загального розуміння інших непідприємницьких організацій.

Таким чином, «Саморегулювання є соціальним регулятором поведінки суб'єктів права, втілюється у можливості створення певних правил (правотворчість) самими суб'єктами правозастосування. Саморегулювання є проявом справедливості: за допомогою його засобів відбувається врахування та збалансування інтересів конкретних суб'єктів у конкретних галузях, правовідносинах, запобіганням конфліктів та врегулювання тих, які вже виникли» [12, с. 73].

У наукових колах обговорюється питання з приводу визначення СРО як окремої організаційно-правової форми. Організаційно-правова форма – це визначена нормами права сукупність пов'язаних між собою елементів (ознак), яка дає підставу у зовнішньому прояві відрізнити один вид юридичної особи від іншого, тобто сукупність ознак, які дають загальне уявлення про певний вид юридичної особи як одне ціле [13, с. 291].

«З одного боку, саморегульована організація повинна бути створена в одній із організаційно-правових форм некомерційних організацій. І, з іншого боку, некомерційна організація, щоб набути статусу СРО, також повинна відповідати певним вимогам», – зазначає О. Говорун [3, с. 180–181]. В. Сулова стверджує: «Що ж стосується організаційно-правових форм саморегульованих організацій, які вже певний час обговорюються у науковій літературі, вважаємо, що для професійних фахових органічною є форма громадської організації із вирішенням спеціальних питань, а для підприємницьких організацій слід реанімувати таку форму, як асоціація, яка хоча і передбачена чинним господарським кодексом України у ч. 2 ст. 120, але для інтенсивного використання потребує деталізації врегулювання і як базова, і як спеціальна організаційно правова форма юридичної особи» [7, с. 327].

У той же час аналіз проектів законів про СРО не дає змоги сформулювати уявлення щодо бачення цієї проблеми їх авторами. Відповідно до положень законопроекту «Про саморегульовані організації» реєстр. № 4841-д від 23 липня 2010 року передбачено створення окремого реєстру саморегульованих організацій. Рішення про подання документів для включення відомостей про непідприємницьке товариство до єдиного державного реєстру саморегульованих організацій приймається вищим органом непідприємницького товариства [14]. Тобто уже має бути створене непідприємницьке товариство, однак проект не визначає, у якій організаційно-правовій формі.

В іншому документі «Про саморегульовані організації» (проект (неофіційний текст) від 23 серпня 2012 р. уже йдеться фактично про створення СРО в окремій організаційно-правовій формі: «1. Рішення про створення саморегульованої організації приймається установчими зборами, кількість учасників яких відповідає мінімальній достатній чисельності членів саморегульованої організації ... Установчі збори затверджують статут саморегульованої організації, правила діяльності саморегульованої організації, обирають її керівні органи, вирішують інші питання, пов'язані зі створенням саморегульованої організації» [15].

З цього виникають питання про наявність чи відсутність необхідності запровадження нової організаційно-правової форми саморегульованої організації, про її несхожість і громадським об'єднанням, про ефективні шляхи вирішення правових проблем її функціонування.

Експертами зроблено такий висновок: «... фахові галузеві організації мають різні форми реєстрації, що впливає на умови їх діяльності. Причому строкатість зростає, у мірі того, як приймаються нові закони щодо функцій громадських організацій в окремих галузях ... Склалася парадоксальна картина: значна кількість фахових галузевих організацій свого часу реєструвалися на підставі Закону України «Про підприємство», а в той же час велика кількість де-факто приватних суб'єктів господарювання зареєстровані на підставі Закону України «Про об'єднання громадян» і мають можливість виступати від імені громадськості» [12, с. 73]. Такі реалії існували на 2008 р.

У 2018 р. також можна зустріти подібну ситуацію, коли організація реєструється як господарське об'єднання в організаційно-правовій формі асоціації. Та навпаки, у назві організації фігурує дефініція «асоціація», однак відповідно це громадське об'єднання. З цього приводу В. Джуринський обґрунтовано підсумовує: «У формі і під назвою «асоціація» утворюється не лише господарське об'єднання, а й об'єднання громадян, юридичних осіб, які не є суб'єктами господарювання» [16, с. 40]. Наприклад, Асоціація виробників цементу України, організаційно-правовою формою якої є асоціація (код КВЕД 94.11 Діяльність організацій промисловців і підприємців (основний), своєю місією у Статуті називає: «...активний захист інтересів виробників клінкеру і цементу України та авторитетне відображення поглядів членів Асоціації у питаннях, що стосуються галузі. Позиціонування галузі як провідної сили у сталому розвитку України», до пріоритетів роботи віднесено: «перехід галузі на європейські стандарти; формування платформи для початку активного впровадження технологій цементобетонних доріг в Україні; захист споживчого ринку від фальсифікованої продукції; цемент і навколишнє середовище; семінари, тренінги та конференції та ін. [17]. Аналіз означених позицій свідчить, що такі цілі та пріоритети характерні саме для СРО, а не для господарського об'єднання.

Для суб'єктів господарювання, де не передбачено створення СРО, можливим варіантом для врегулювання питань діяльності галузі залишаються безстатусні організації (тобто організації, які офіційно не наділені статусом саморегульованої організації та не зареєстровані як такі).

Подібна ситуація склалася із більшістю господарських асоціацій. Оскільки відповідно до закону вони не можуть бути офіційно зареєстровані як СРО, а потреби ринку вимагають діяти спільно, розробляти відповідні власні правила та здійснювати самозахист та представництво, то відбувається реєстрація їх як неприбуткових господарських асоціацій, що деякою мірою протирічить положенням ч. 2 статті 120 Господарського кодексу України. У цій статті вказується, що основною метою господарської асоціації є координація господарської діяльності підприємців, а не представлення інтересів учасників, організаційні, освітні та інформаційні функції. В. Петрина зазначає: «У країнах з розвинутою економікою немає інститутів, подібних до українського інституту господарського об'єднання і об'єднання підприємств у цілому. Концепція інституту об'єднання підприємств була запозичена українськими правотворцями із радянського права». Слушною є думка науковця про те, що поняттю «господарське об'єднання» має бути надано інший зміст: «...воно повинно означати будь-яку групу суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою відносинами контролю, виходячи з того поняття контролю, що дається в абзаці четвертому ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [18, с. 193].

Однак такий протиприродний стан речей закріплюється на рівні підзаконних актів органами державної влади. Хоча радше означене

є фактично реакцією на недосконалість законодавства. Зокрема, відповідно до Типових вимог до створення господарської асоціації для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України (АКУ) на її створення, затвердженими Розпорядженням АКУ від 30.11.2006 року № 511-р [19] та розроблених відповідно до положень статті 11 Закону України «Про захист економічної конкуренції», вказується, що Асоціація утворюється лише як договірне об'єднання, яке не є господарським товариством чи підприємством. Засновники (учасники) Асоціації не отримують прямих прибутків (дивідендів) від задекларованої її діяльності. Асоціація може здійснювати координацію діяльності учасників лише з таких питань: технічної інформації та освіти учасників Асоціації; забезпечення інформацією; у сфері стандартизації, а саме сприяння підвищенню ефективності функціонування галузі (ринку товару) виключно шляхом розроблення, обговорення, унесення пропозицій щодо об'єктивно обґрунтованих видів класифікаторів, стандартів якості товарів, експлуатаційної надійності та безпеки, стандартів з питань екології; відносин з органами влади та між учасниками (співробітництва з органами влади лише з питань нормативно-правового врегулювання загальних засад функціонування на задіяному ринку товарів; захисту інтересів учасників Асоціації в органах державної влади, а також в інших організаціях як в Україні, так і за кордоном; сприяння у створенні умов для виходу учасників Асоціації на закордонні ринки). За результатами зіставного аналізу вказаних функцій та функцій СРО визначено, що здебільшого вони збігаються, тобто АКУ фактично закріпив на підзаконному рівні функції саморегулювальної організації без делегованих повноважень.

Законодавство не дає відповіді на питання про сутність явища координації господарської діяльності. Хоча це фактично одна із функцій саморегулювання. Координація – погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, між діями, поняттями тощо [20, с. 278]. Вона може бути як зовнішньою, так і внутрішньою, тому координація за рахунок внутрішніх зусиль і є саморегулюванням.

Однак Типове положення закріплює координацію у не пов'язаних з безпосередньою господарською діяльністю діяч. Таке розуміння господарської асоціації є спрощеним та фактично беззмстовним. Воно замінює на сьогодні поняття саморегулювальної організації. Виходить, що у такому вихолощеному розумінні поняття «асоціація» є замінником поняття «саморегулювальна організація» у певних галузях у випадку прогалин законодавства. Складається ситуація, коли меті, завданням створеної організації не відповідає її організаційно-правовою форма. Таке розбалансування правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання не сприяє їх гармонійній та оперативній роботі. Тому відкритим залишається питання про можливість створення неприємницьких організацій суб'єктів господарювання в організаційно-правовій формі саморегулювальної організації.

Наступний приклад: назва юридичної особи «Асоціація замовників і виробників соціальної реклами в Україні». Організаційно-правовою формою тут обрано громадську організацію [21]. Тобто у назві використана дефініція «асоціація», однак це громадська організація, а не господарське об'єднання.

Звичайно виникає закономірне питання щодо доцільності та правового підґрунтя використання у назві громадських об'єднань слова «асоціація». Застосування означеної дефініції у назві громадського об'єднання та господарського об'єднання зумовлює плутанину при встановленні дійсного правового статусу юридичної особи. Господарський кодекс визначає «асоціацію» як господарське об'єднання, причому у ч. 1 статті 120 вказується, що у статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Однак з титульної назви юридичної особи часто не видно: чи це господарська асоціація чи громадська організація. Асоціація – це добровільне об'єднання осіб або організацій для досягнення спільної господарської, політичної, культурної чи якої-небудь іншої мети; товариство, спілка [22, с. 67], цілі різних асоціацій за змістом та спрямуванням відзначаються великим розмаїттям і можуть стосуватися як загальних проблем економічного, політичного, культурного характеру, так і досить вузьких конкретних зацікавлень незначної кількості осіб [23, с. 40]. Історично дефініція «асоціація» застосовувалася для позначення як громадських об'єднань, спілок, так і певних об'єднань, які реалізували економічні (господарські) інтереси. Основне, що уособлює це поняття – це добровільність об'єднання зусиль зі спільною (різноманітною для різних організацій) метою. Асоціація (англ. – *association*) є загальним поняттям, яким охоплюється будь-які об'єднання юридичних чи фізичних осіб [24, с. 119]. Тому цілком закономірно, що дефініція «асоціація» використовується у назві громадських об'єднань. Очевидною постає доцільність застосування назви «господарська асоціація» для запобігання незрозумілостей, ідентифікації різних за статусом та організаційно-правовою формою організацій у назві, а не тільки у статуті господарського об'єднання. Наприклад, повна назва «Господарська Асоціація «Укрекопродукт».

Громадські об'єднання наділяються саморегулювними функціями, оскільки останні притаманні усім недержавним організаціям.

СРО можна створювати у всіх сферах господарської діяльності, за винятком певних безпекових галузей. Однак доцільність їх створення та інтенсивність діяльності буде залежати від:

- ефективності регулювання (належного регулювання);
- масштабу діяльності організації (кількості учасників, ступеня розвиненості галузі, територіального залучення учасників);
- ролі, функцій, які буде виконувати саморегулювальна організація;
- засобів саморегулювання, які буде використовувати саморегулювальна організація;
- ступеня взаємодії з органами державної влади, споживачами товарів та послуг, іншими юридичними особами;

- потреби врегулювання відносин між представниками певної галузі та запобігання конфліктів між ними;
- реальності та інтенсивності внутрішніх і зовнішніх загроз у галузі, де виникає саморегулювальна організація та потреби її вирішення.

Тому СРО виникають у тих галузях, де активно діють та розвиваються кілька десятків суб'єктів господарювання, незалежно чи це малий, середній чи великий бізнес. Однак великий бізнес, маючи порівняно потужніший економічний, правовий та інший потенціал, може ефективніше та швидше досягати мети щодо створення та забезпечення діяльності СРО. У суб'єктів господарювання ще не сформувалося на належному рівні розуміння, що за допомогою саморегулювання та його інституалізації у формі СРО можливо запобігти або ж вирішити низку проблем, які виникають (наприклад, проблеми із фальсифікацією товару можливо вирішити за допомогою такого засобу, як само-сертифікація, «добра практика», запровадження «доброго знаку» тощо).

Висновки. Господарські відносини розвиваються, трансформуються, акценти змінюються, тому цілком обґрунтованою видається думка щодо виключення інституту «господарська асоціація» з Господарського кодексу України. Діяльність деяких зареєстрованих господарських асоціацій можливо трансформувати у функціонування саморегулювальних організацій. Водночас, у назві будь-якої саморегулювальної організації дефініцію «асоціація» можна залишити за бажанням суб'єкта господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакалінська О. О. Правові проблеми розвитку саморегулювання в сфері добросовісної конкуренції України. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 63-69.
2. Беяневич О. А. Питання саморегулювання господарської діяльності. *Стабільність цивільного обороту в Україні: проблеми забезпечення*. Збірник наукових праць. Вип. 4; за ред. О. А. Беяневич. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2016. 200 с.
3. Говорун О. В. Питання визначення організаційно-правової форми саморегулювальних організацій. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 174-183.
4. Кочин В. Саморегулювальна організація: поняття та ознаки. *Юридична Україна*. 2014. № 9. С. 35-40.
5. Махінчук В. М. Приватноправове регулювання підприємницьких відносин в Україні. Київ: ЮрінкомІнтер, 2013. 320 с.
6. Полухович В. І. Державне регулювання фондового ринку України: господарсько-правовий механізм. Київ: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. 337 с.
7. Сулова В. В. Окремі концептуальні засади господарсько-правового регулювання саморегульованої діяльності. *Держава і право*. 2011. № 1(51). С. 324-330.
8. Гончаренко О. М. Теоретичне підґрунтя саморегулювання господарської діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 23-31.
9. Міненко М. А. Фахові виробничі об'єднання (теорія, методологія, практика). Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. 370 с.

10. Лужанська Т. Професійні громадські організації в аграрному секторі економіки України: проблеми розвитку. Київ, 2005 (№ 1). 40 с.
11. Підприємці у громадянському суспільстві: сучасна практика та завдання в Україні. Всеукраїнська громадська організація «Українська Асоціація маркетингу». Проект, здійснений за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Київ, 2008. 92 с. URL : <http://uam.in.ua/upload/medialibrary/3ed/3ed97e604b509dd8aa7a75fe0a739e4d.pdf>.
12. Гончаренко О. Питання верховенства права та саморегулювання господарської діяльності. *Право і суспільство*. 2017. № 4-1. С. 70-75.
13. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.
14. Про саморегулювальні організації: Проект закону реєстр. № 4841-д від 23.07.2010. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3QH0DB.html.
15. Про саморегулювальні організації: Проект (неофіційний текст) від 23 серпня 2012 р. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0330.html.
16. Джуринський В. О. Правове становище господарських об'єднань в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 224 с.
17. Асоціація виробників цементу України «Укрцемент». Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.
18. Петрина В. Н. Господарські об'єднання: правові проблеми управління. *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 2. С. 191-195.
19. Типові вимоги до створення господарської асоціації для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на її створення: Затверджені Розпорядженням Антимонопольного комітету України № 511-р від 30.11.2006. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0061-07>.
20. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка. Т. 4. 1973. С. 278.
21. Громадська організація «Асоціація замовників і виробників соціальної реклами в Україні». Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.
22. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка. Т. 1. 1970. С. 67.
23. Поліщук Н. Асоціація. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (голова редкол.) та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
24. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. St. Paul, MN: West Publishing Co, 1999. P. 119.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2018.

Honcharenko O. Organizational and legal forms of self-regulatory organizations.

Background. *The issues of self-regulatory organizations are becoming more and more relevant. However, repeated attempts to submit bills in this area did not lead to a positive outcome. One of the reasons is the lack of research on issues of self-regulation of economic activity in Ukraine. Such a state of legal regulation hinders the direction of deregulation of the economy.*

Analysis of recent research and publications. *A separate study requires the problematic aspects of the organizational and legal form of self-regulatory organizations.*

The aim of the article is to analyze the theoretical principles of differentiation of self-regulating organizations in economic activity.

Materials and methods. *The article uses general scientific and special methods of knowledge of legal phenomena. Methods applied in the work: dialectic, systematic approach, analysis and synthesis, formal-logical, system-functional, generalization. The information base of the study is the Constitution of Ukraine, current laws of Ukraine, draft laws on self-regulatory organizations.*

Results. *The peculiarity of the functioning of the SRO should be distinguished from the general understanding of other non-profit organizations. The collisions and gaps in legislation on legal regulation are emphasized. For entities that do not envisage the creation*

of a self-regulatory organization, the non-statutory organizations (that is, organizations that are not officially granted by the status of a self-regulatory organization and are not registered as such) remain a possible option for regulating the issues of the industry's activity.

A similar situation is with the most economic associations. Since, according to the law, they cannot be officially registered as self-regulatory organizations, and market demands require action in common and develop their own rules and self-defense and representation.

Conclusion. Economic relations are developing, transforming, accents are changing and therefore, it seems quite reasonable to consider the exclusion of the Institute of «economic association» from the Economic Code. The activities of some registered economic associations may be transformed into the functioning of self-regulatory organizations. At the same time, in the name of any self-regulating organization one can leave the definition of «association» at the request of the subject of economic activity.

Keywords: self-regulated organizations, self-regulation, non-entrepreneurial organizations, economic activity and economic association.

REFERENCES

1. Bakalins'ka, O. O. (2014). Pravovi problemy rozvytku samoreguljuvannja v sferi dobrosovisnoi konkurencii' Ukrai'ny [Legal problems of self-regulation development in the field of fair competition of Ukraine]. *Pravo i suspil'stvo – Law and Society*, 2, 63-69 [in Ukrainian].
2. Beljanevych, O. A. (2016). Pytannja samoreguljuvannja gospodars'koi' dijal'nosti [The issue of self-regulation of economic activity]. O. A. Beljanevych (Eds.) *Stabil'nist' cyvil'nogo oborotu v Ukrai'ni: problemy zabezpechennja – The stability of civilian turnover in Ukraine: problems of provision*. (Vols. 4). Kyi'v: NDI pryvatnogo prava i pidpryjemnytva NAPrN Ukrai'ny [in Ukrainian].
3. Govorun, O. V. (2015). Pytannja vyznachennja organizacijno-pravovoi' formy samoregulivnyh organizacij [The issue of determining the organizational and legal form of self-regulatory organizations]. *Ekonomichna teorija ta pravo – Economic theory and law*, 2, 174-183 [in Ukrainian].
4. Kochyn, V. (2014). Samoregulivna organizacija: ponjattja ta oznaky [Self-regulated organization: concepts and attributes]. *Jurydychna Ukrai'na – Legal Ukraine*, 9, 35-40 [in Ukrainian].
5. Mahinchuk, V. M. (2013). Pryvatnopravove reguljuvannja pidpryjemnyk'kyh vidnosyn v Ukrai'ni [Private legal regulation of business relations in Ukraine]. Kyi'v: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Poljuhovych, V. I. (2012). Derzhavne reguljuvannja fondovogo rynku Ukrai'ny: gospodars'ko-pravovyj mehanizm [State regulation of the stock market of Ukraine: economic and legal mechanism]. Kyi'v: NDI pryvatnogo prava i pidpryjemnytva NAPrN Ukrai'ny [in Ukrainian].
7. Suslova, V. V. (2011). Okremi konceptual'ni zasady gospodars'ko-pravovogo reguljuvannja samoregul'ovanoi' dijal'nosti [Separate conceptual foundations of economic and legal regulation of self-regulated activity]. *Derzhava i pravo – State and Law*, 1(51), 324-330 [in Ukrainian].
8. Goncharenko, O. M. (2018). Teoretychne pidg'runtja samoreguljuvannja gospodars'koi' dijal'nosti [Theoretical basis of self-regulation of economic activity]. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 2, 23-31 [in Ukrainian].
9. Minenko, M. A. (2010). Fahovi vyrobnychi ob'jednannja (teorija, metodologija, praktyka) [Professional associations (theory, methodology, practice)]. Kyi'v: NNC IAE [in Ukrainian].
10. Luzhans'ka, T. (2005). Profesijni gromads'ki organizacii' v agrarnomu sektori ekonomiky Ukrai'ny: problemy rozvytku [Professional non-governmental organizations in the agrarian sector of Ukraine's economy: problems of development]. Kyi'v [in Ukrainian].

11. Pidpryjemci u gromadjans'komu suspil'stvi: suchasna praktyka ta zavdannja v Ukrai'ni. Vseukrai'ns'ka gromads'ka organizacija «Ukrai'ns'ka Asociacija marketyngu» (2008). Proekt, zdijsnenyj za pidtrymky Viddilu presy, osvity ta kul'tury Posol'stva SSHa v Ukrai'ni [Entrepreneurs in civil society: current practice and tasks in Ukraine. All-Ukrainian public organization «Ukrainian Marketing Association». The project is realized by support of the Press, Education and Culture Department of the US Embassy in Ukraine]. Retrieved from <http://uam.in.ua/upload/medialibrary/3ed/3ed97e604b509dd8aa7a75fe0a739e4d.pdf> [in Ukrainian].
12. Goncharenko, O. (2017). Pytannja verhovenstva prava ta samoreguljuvannja gospodars'koi' dijal'nosti [The issue of the rule of law and self-regulation of economic activity]. *Pravo i suspil'stvo – Law and Society, 4-1*, 70-75 [in Ukrainian].
13. Kucherenko, I. M. (2004). *Organizacijno-pravovi formy jurydychnyh osib pryvatnogo prava [Organizational legal forms of legal entities of private law]*. Kyi'v: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo NAN Ukrai'ny [in Ukrainian].
14. Pro samoreguljuval'ni organizacii': Proekt zakonu rejestr. № 4841-d vid 23.07.2010. [On Self-Regulatory Organizations: Draft Law, Reg. № 4841-d dated 23.07.2010]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3QH0DB.html [in Ukrainian].
15. Pro samoreguljuval'ni organizacii': Proekt (neoficijnyj tekst) vid 23 serpnja 2012 r. [About self-regulatory organizations: Draft (unofficial text) dated August 23, 2012] Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0330.html [in Ukrainian].
16. Dzhuryns'kyj, V. O. (2010). Pravove stanovyshe gospodars'kyh ob'jednan' v Ukrai'ni [*Legal status of business associations in Ukraine*]. Kyi'v: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
17. Asociacija vyrobnykiv cementu Ukrai'ny «Ukrcement». Jedynyj derzhavnyj rejestr jurydychnyh osib, fizychnyh osib-pidpryjemciv ta gromads'kyh formuvan' [Association of Ukrainian Cement Manufacturers «Ukrcement». Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations]. Retrieved from <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> [in Ukrainian].
18. Petryna, V. N. (2014). Gospodars'ki ob'jednannja: pravovi problemy upravlinnja [Business associations: legal problems of management]. *Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 191-195 [in Ukrainian].
19. Typovi vymogy do stvorennja gospodars'koi' asociacii' dlja zagal'nogo zvil'nennja vid poperedn'ogo oderzhannja dozvolu organiv Antymonopol'nogo komitetu Ukrai'ny na i'i' stvorennja [Typical requirements for the creation of a business association for general exemption from the prior authorization of the bodies of the Antimonopoly Committee of Ukraine for its creation]: Zatverdzeni Rozporjadzhennjam Antymonopol'nogo komitetu Ukrai'ny vid 30.11.2006 № 511-r. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0061-07> [in Ukrainian].
20. Slovnyk ukrai'ns'koi' movy [Dictionary of the Ukrainian language] (1973). Kyi'v: Naukova dumka. (Vols. 4) [in Ukrainian].
21. Gromads'ka organizacija «Asociacija zamovnykiv i vyrobnykiv social'noi' reklamy v Ukrai'ni». Jedynyj derzhavnyj rejestr jurydychnyh osib, fizychnyh osib-pidpryjemciv ta gromads'kyh formuvan' [Public organization «Association of Customers and Producers of Social Advertising in Ukraine». Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations]. (n.d.), *usr.minjust.gov.ua*. Retrieved from <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> [in Ukrainian].
22. Slovnyk ukrai'ns'koi' movy [Dictionary of the Ukrainian language] (1970). Kyi'v: Naukova dumka. (Vols. 1) [in Ukrainian].
23. Polishhuk, N. (2002). Asociacija. Filosofs'kyj encyklopedychnyj slovnyk [*Association. Philosophical encyclopedia dictionary.*] V. I. Shynkaruk (gol. redkol.). Kyi'v: Abrys [in Ukrainian].
24. Black's Law Dictionary. Seventh Edition. St. Paul, MN: West Publishing C°, 1999 [in English].